

Saateks

„Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2025“, järjelt neljateistkümnes, jätkab ajaloolist ÕSide traditsiooni. Varem on ilmunud kolmteist ÕSi: 1918, 1925–1937, 1933, 1938 (koolisõnaraamat), 1948–1951 (jäi pooleli), 1953, 1960, 1976, 1999, 2004 (õpilase ÕS), 2006, 2013, 2018.

ÕS 2025 on eesti keele sõnaraamat, kirjakeele normi alus alates 1. jaanuarist 2026. Keeleseaduse § 4 näeb ette, et ametlik keelekasutus peab vastama kirjakeele normile. Seda täpsustab Vabariigi Valitsuse 9. juuni 2011. a määrusega nr 71 kinnitatud „Eesti kirjakeele normi rakendamise kord“. Piirav norm on siiski kohustuslik vaid ühes allkeeles, mitte keeles tervikuna: norm hõlmab riiki, avalikku asjaajamist ja ametlikke tekste, sest need peavad olema võimalikult paljudele inimestele arusaadavad. Keeleteaduses on teada, et keeles saab normida väga vähe: õigekirja ja sõnamuutmist, pisut ka väldet, kui see mõjutab sõnamuutmist. ÕSis lähtutakse põhimõttest, et üldkeele sõnade tähendusi keelekorralduses ei normita. Niisamuti ei normita sõnavalikut. Küll aga saab sõnaraamat mitmel viisil aidata kasutajal teha teadliku sõnavaliku vastavalt suhtlusolukorrale, näiteks registrimärgendite, selgituste ja soovitude ning erinevate sõnastusvõimaluste abil. Keelekasutaja valikud sõltuvad konkreetsest suhtlusolukorrast. Soov olla võimalikult neutraalne, arusaadav ja ühemõtteline on enamasti oluline ametlikus keelekasutuses, kus selge sisu on tähtsam kui isikupära ja stiil.

Alates 1930ndatest on toonitatud vajadust hoida sidet ühiskeelega, tegeliku pruugiga. Pärast ÕS 2018 ilmumist on Emakeele Seltsi keeleteoimkond teinud õigekirja ja sõnamuutmise osas kümme otsust (vt keeleteoimkonna kodulehel). Otsused käivad põhimõtte kohta, üksiksõnu käsitlevad ÕSi koostajad. ÕS 2025-s on uued normingud kirjutatud pikemalt lahti ning varustatud põhjendustega.

Keeleteaduslikke lähtepunkte on keelekorraldusele pakkunud 2023. aastal ilmunud koguteos „Eesti grammatika“, samuti paljud keeleteaduslikud artiklid. Tiina Paeti doktoriväitekirj „Võõraainese kinnistumine eesti keeles: keelekorralduslik ja leksikograafiline vaade“ (2023) on aidanud ajakohastada võõraainese mugandamist. Lydia Risbergi doktoriväitekirj „Sõnatähendused ja sõnaraamat. Kasutuspõhine sisend eesti keelekorraldusele“ (2024) aitas kinnistada teadmist, et üldkeele sõnade tähendusi ei ole võimalik normida ega nende kohta keeles üldkehtivaid tähendussoovitusi anda, valik tuleb teha konteksti põhjal.

ÕS 2025 põhineb „Eesti õigekeelsussõnaraamat 2018“ sõnaloendil, aga ka teistel varem ilmunud sõnaraamatutel: „EKI ühendsõnastik“ (2019–), „Eesti kirjakeele seletussõnaraamat“ (1988–2007), „Eesti keele seletav sõnaraamat“ (2009), „Eesti keele sõnaraamat 2019“, „Võõrsõnade leksikon“ (2012). Õigekirjareeglite osas täiendab ÕSi „EKI teatmik. Eesti õigekeelsuskäsiraamat“ (2022–, vt eki.ee/teatmik/).

Keeleteoimetajad, õpetajad ja paljud teised keelekasutajad on meile saatnud väärt ettepanekuid, samuti teinud kasulikku kriitikat sõnaraamatu täiendamiseks ja ajakohastamiseks. Suur tänu kõigile!

Margit Langemets
Töörühma juht